

Discourse Analysis of Turkey's Nationalist Movement Party: Representation of Nationalism Mahmoudreza RahbarQazi¹ | Maryam Ghorbani²

Received Date: 2024/12/12

Accept Date: 2025/07/27

Cite: Rahbarqazi, M. and Ghorbani, M. (2025). Discourse Analysis of Turkey's Nationalist Movement Party: Representation of Nationalism. *Crisis Studies of the Islamic World*, 12(4), 143-167.

DOI:**Abstract**

*T*his study analyzes the ideological discourse of Turkey's Nationalist Movement Party (MHP) as expressed in its 2024 manifesto, focusing on the themes of nationalism and national identity. Using critical discourse analysis, particularly van Dijk's approach, the research examines the MHP's manifesto through six dimensions: text, policies and ideologies, actors and roles, social and cultural contexts, perspectives, and outcomes. These dimensions help to identify how ideologies are either reinforced or challenged. The analysis reveals the MHP's strategic use of Turkish nationalism as a tool for fostering national unity and strength in response to global challenges. The findings indicate that the party crafts its language thoughtfully, using nuanced vocabulary and powerful phrasing to frame Turkish nationalism as a cornerstone of Turkey's national identity and independence. Furthermore, by positioning the "Turkish nation" as the main protagonist, the MHP aims to solidify a strong sense of national identity and foster resilience against the impacts of globalization.

Keywords: Nationalist Movement Party, Nationalism, Turkey, Discourse Analysis, van Dijk

¹. Department of Political Science, Faculty of Literature and Humanities, University of Mohagheh Ardabili, Ardabil, Iran. m.rahbarqazi@uma.ac.ir

². Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, University of Ottawa, Ottawa, Canada. mghor019@uottawa.ca

1. Introduction

The Nationalist Movement Party (MHP) of Turkey, which emerged in the 1960s from the Pan-Turkist movement led by Alparslan Türkeş, has consistently played a significant role in Turkish politics with its nationalist and conservative ideology. Focusing on preserving national unity and traditional Turkish values, the party has been influential either as an opposition force or as a coalition partner. Particularly after forming an alliance with the Justice and Development Party (AKP) in 2018, it has become a pillar of power. The nationalist discourse of this party not only affects Turkey's domestic politics with regard to confronting ethnic diversity but also plays a role in foreign policy toward Turkic-speaking countries, regional neighbors, and the Islamic world. Using van Dijk's critical discourse analysis method, this study examines the party's 2024 manifesto and seeks to show how the nationalist discourse of the MHP is reproduced in the face of domestic and global challenges, and what effects it has on Turkey's domestic and regional policies.

2. Research Method and Theoretical Literature

This research, aiming to analyze the ideological discourse of Turkey's Nationalist Movement Party (MHP), employs critical discourse analysis. Critical discourse analysis, particularly in political and cultural studies, helps identify and interpret the meanings embedded in texts and language, and examines the relationship between language, power, and political ideologies within discourses. The data for this research consist of the manifesto of the MHP, which specifically addresses the issue of nationalism and national identity. For data collection, the full text of the manifesto was extracted, and purposive sampling was used to select a text representative of the party's ideological discourse.

To summarize the presented theoretical literature, it can be said that prominent theorists of nationalism and ethnicism have each viewed this phenomenon from a specific perspective. Cohen, by distinguishing between Western nationalism based on democracy and Eastern nationalism rooted in ethnicity, emphasizes the influence of cultural differences on the formation of ethnic parties. Keddouri sees nationalism as a modern ideology that spread from the West to the East and became a tool to confront colonialism in the East. Anderson, by introducing the concept of "Imagined Communities," highlights the role of imagination and media in creating national identity, while Hobsbawm considers nations as modern historical and social constructs reinforced through state institutions. Smith emphasizes the deep connection between ethnicity and nationalism, viewing it as a reconstruction of historical identities in the modern world. Huntington analyzes nationalism within the framework of the clash of civilizations, and Gellner views it as a result of the necessities of modernity and

industrialization. Overall, these theories show that nationalism is a multifaceted phenomenon shaped by historical, cultural, social, and political factors, and has given rise to nationalist and ethnic parties as products of these processes.

3. Discourse

The findings of this research, conducted using van Dijk's model of critical discourse analysis, indicate that the manifesto of the MHP, as an ideological text, employs language and vocabulary aimed at promoting Turkish nationalism, strengthening national identity, and legitimizing existing political structures. In this discourse, the Turkish nation is presented as the primary source of political and moral legitimacy, and state institutions are assigned the role of protectors of security, order, and societal values. The party itself appears as an ideological guide and a symbol of national cohesion, while youth are addressed as the future bearers of national identity and continuators of the party's path. Furthermore, the repeated emphasis on words such as "Turk," "nation," "unity," and "independence" indicates the party's resistant approach against internal threats (such as extremism and separatism) and external threats (such as interference by foreign powers and globalization). By employing stark distinctions between "us" and "them," the manifesto seeks to create a cohesive discourse that, by emphasizing Turkish national and cultural values, provides the necessary social groundwork for following the party and resisting global transformations.

4. Conclusion and Suggestions

The analysis of the MHP's manifesto using critical discourse analysis shows that the party, by utilizing nationalist discourse, seeks to strengthen Turkish identity, maintain social cohesion based on shared cultural and historical values, and resist internal challenges such as ethnic diversity and external threats like globalization. The emphasis of this discourse on independence and self-reliance in foreign policy aims to reduce dependence on global powers and strengthen Turkey's role as an independent actor in the region. While this nationalist approach fosters a sense of national pride and mobilizes public support, potentially increasing social solidarity and the party's political legitimacy, it also carries the risk of generating tension with global powers and neighbors. The MHP's participation in the ruling coalition has caused this discourse to increasingly influence the country's major policies and to institutionalize a form of conservative nationalism in Turkey's governance, emphasizing securitization and unity-centeredness domestically, and authoritarian and ethnicist approaches in foreign policy.

Based on the findings of this research, it is suggested that future studies conduct a comparative analysis of the nationalist discourse of the MHP with other right-wing parties in the region. Furthermore, analyzing the impact of this discourse on ethnic and religious minorities in Turkey and examining its reflection in media and public opinion could shed light on deeper dimensions of the social and political consequences of this discourse. Studying the role

of this discourse in Turkey's foreign policy toward Turkic-speaking countries and non-Turkish neighbors also provides an important avenue for future research.

تحلیل گفتمان حزب حرکت ملی ترکیه: بازنمایی ناسیونالیسم

محمودرضا رهبرقازی^۱ | مریم قربانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۲

استناد: رهبرقازی، محمودرضا و قربانی، مریم. (۱۴۰۴). تحلیل گفتمان حزب حرکت ملی ترکیه: بازنمایی ناسیونالیسم. بحران پژوهی جهان اسلام، ۱۲(۴)، ۱۴۳-۱۶۷.

DOI:

چکیده

این پژوهش به تحلیل گفتمان ایدئولوژی حزب حرکت ملی ترکیه در مانیفست این حزب در سال ۲۰۲۴ با تمرکز بر موضوع ناسیونالیسم و هویت ملی پرداخته است. در این راستا، سؤال اصلی پژوهش آن است که چگونه حزب حرکت ملی ترکیه در مانیفست ۲۰۲۴ خود از گفتمان ناسیونالیسم ترک به عنوان ابزاری برای تقویت هویت ملی و مقابله با چالش‌های جهانی‌سازی استفاده می‌کند و این گفتمان چه تأثیری بر سیاست‌های داخلی و خارجی ترکیه در زمینه وحدت ملی و روابط منطقه‌ای دارد؟ برای این تحلیل از روش تحلیل گفتمان انتقادی با تأکید بر رویکرد وندایک استفاده شده است. داده‌های پژوهش شامل مانیفست حزب حرکت ملی است و روش تحلیل داده‌ها در شش سطح تحلیل متن، سیاست‌ها و ایدئولوژی‌ها، کنشگران و نقش‌ها، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، رویکردها و پیامدها به شناسایی چگونگی تقویت یا تضعیف برخی ایدئولوژی‌های خاص در این مانیفست می‌پردازد. این تحلیل‌ها نشان دهنده تلاش حزب حرکت ملی برای ترویج ناسیونالیسم ترک به عنوان ابزاری برای ایجاد وحدت و قدرت ملی و مقابله با چالش‌های جهانی است. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند که این حزب با استفاده از زبان پیچیده، انتخاب واژه‌ها و عبارات تأکیدی، ناسیونالیسم ترکی را به عنوان پایه‌ای برای هویت ملی و استقلال ترکیه به تصویر می‌کشد. علاوه بر این، حزب حرکت ملی با تأکید بر نقش «ملت ترکیه» به عنوان کنشگر اصلی تلاش می‌کند تا هویت ملی را تقویت کند و در مقابل تأثیرات جهانی‌سازی مقاومت نشان دهد.

واژگان کلیدی: حزب حرکت ملی، ناسیونالیسم، ترکیه، تحلیل گفتمان، وندایک

^۱. گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

m.rahbarqazi@uma.ac.ir

^۲. گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه اتاوا، اتاوا، کانادا. mghor019@uottawa.ca

مقدمه

حزب حرکت ملی^۱ در دهه ۱۹۶۰ از دل جنبش پان ترکیستی ترکیه به رهبری آلپ ارسلان تورکش، پا به عرصه وجود نهاد. این حزب با ایدئولوژی ملی‌گرایانه و محافظه‌کارانه، همواره جایگاه ویژه‌ای در ساختار سیاسی ترکیه داشته و تمرکز اصلی آن بر حفظ تمامیت ارضی، وحدت ملی و ارزش‌های سنتی ترک بوده؛ به طوری که حتی با پیوستن این کشور به اتحادیه اروپا نیز مخالف بوده است (کریمی و همکاران، ۱۳۹۶) (Karimifard et al., 2017). در طول دهه‌های گذشته، حزب حرکت ملی نقش‌های متفاوتی را در صحنه سیاسی ترکیه ایفا کرده است؛ گاه به عنوان نیروی اپوزیسیون منتقد سیاست‌های دولت و گاه به عنوان شریک ائتلافی، تأثیر قابل توجهی بر تصمیم‌گیری‌های کلان کشور داشته است. این حزب با وجود فراز و نشیب‌ها، توانسته پایگاه اجتماعی خود را به‌ویژه در میان جمعیت روستایی و طبقه کارگر حفظ نماید. این نقش از سال ۲۰۱۸ با تشکیل ائتلاف جمهور همراه با حزب عدالت و توسعه پررنگ‌تر شده و این حزب را به یکی از ارکان اصلی قدرت در پارلمان و ریاست‌جمهوری تبدیل کرده است (Gürpınar, 2022: 103-120). از سوی دیگر، از لحاظ طیف‌بندی سیاسی، حزب حرکت ملی عموماً در جناح راست و راست سنتی طبقه‌بندی می‌شود؛ با این حال گاه گرایش‌های راست افراطی و رویکردهای ملی‌گرایانه رادیکال نیز در مواضع و سیاست‌های آن مشاهده شده است (Opçin-Kıdal, 2024).

مطالعه گفتمان ناسیونالیسم حزب حرکت ملی از دو منظر در بحران‌پژوهی جهان اسلام اهمیت دارد: نخست، تأثیر آن بر سیاست داخلی ترکیه به‌ویژه در زمینه تقویت وحدت ملی در برابر تنوع قومی و فرهنگی این کشور و دوم، نقش آن در سیاست خارجی، به‌ویژه در روابط با کشورهای ترک زبان آسیای میانه، همسایگان خاورمیانه‌ای (مانند ایران، عراق و سوریه) و مواضع آنکارا در قبال بحران‌های هویتی و امنیتی منطقه.

خاورمیانه به دلیل تنوع قومی و مذهبی و تاریخ طولانی منازعات، بستری پیچیده برای ظهور گفتمان‌های ناسیونالیستی فراهم کرده است؛ در این میان، ناسیونالیسم ترکی حزب حرکت ملی که ریشه در پان ترکیسم و هویت محوری دارد، می‌تواند به عنوان عاملی تعیین‌کننده در جهت‌گیری‌های منطقه‌ای ترکیه عمل کند. برای مثال، تأکید این حزب بر هویت ترکی و خوداتکایی ملی می‌تواند هم‌زمان به تقویت همکاری با کشورهای ترک زبان و تشدید تنش‌ها با همسایگانی مانند ایران و گروه‌های قومی کرد منجر شود. این گفتمان همچنین بر سیاست‌های

^۱. Nationalist Movement Party

ترکیه در قبال جهان اسلام، به‌ویژه در مواجهه با جریان‌های اسلام‌گرا و ملی‌گرایانه تأثیرگذار است و می‌تواند به تعمیق یا کاهش بحران‌های هویتی و امنیتی در منطقه بینجامد.

در این راستا، مطالعات پیشین مانند بابایی و دستمالی (۱۴۰۲)؛ (Babaei and Dastmali,) (2023) و اطهری و ولی‌زاده (۱۳۹۸)؛ (Athari and Valizadeh, 2019) نشان داده‌اند که احزاب ملی‌گرا در ترکیه، به‌ویژه حزب حرکت ملی به‌عنوان یک نیروی متعادل‌کننده در میان گفتمان‌های اصلی سیاسی ایفای نقش می‌کنند. پژوهش‌هایی نظیر اوپچین-کیدال^۱ (۲۰۲۴)، گریم^۲ (۲۰۲۳) و کلکیتلی^۳ (۲۰۲۴) به بررسی ایدئولوژی، ساختار سازمانی و سیاست‌های حزب حرکت ملی پرداخته و بر تأثیر آن بر سیاست داخلی و خارجی ترکیه تأکید کرده‌اند؛ همچنین برخی تحقیقات مانند کرت‌اوغلو و دورموشلار^۴ (۲۰۲۳) بر سیاست‌های این حزب در قبال مسائل اجتماعی، از جمله پناهجویان تمرکز کرده‌اند. با این حال علی‌رغم پژوهش‌های مذکور، مطالعات موجود عمدتاً به بررسی نقش کلی حزب حرکت ملی در سیاست ترکیه پرداخته و کمتر به تحلیل دقیق گفتمان این حزب در بافت سیاسی معاصر و چگونگی تأثیر آن بر روندهای جدید سیاسی و اجتماعی توجه داشته‌اند. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان انتقادی وندایک^۵ (۱۹۹۷) به تحلیل مانیفست ۲۰۲۴ این حزب پرداخته و نشان می‌دهد که چگونه گفتمان ناسیونالیستی آن در واکنش به چالش‌های جهانی و تحولات داخلی بازتولید می‌شود. این پژوهش با ارائه چارچوبی نوآورانه برای تحلیل زبان و مفاهیم به‌کار رفته در گفتمان حزب حرکت ملی به فهم دقیق‌تر از تأثیرات ایدئولوژیک آن در فضای سیاسی کنونی ترکیه کمک می‌کند.

بنابراین، هدف این پژوهش تحلیل عمیق گفتمان ناسیونالیستی مانیفست ۲۰۲۴ حزب حرکت ملی و بررسی تأثیرات آن بر سیاست‌های داخلی و خارجی ترکیه است. این مطالعه به دنبال پاسخ به این سؤالات کلیدی است:

- ۱) چگونه حزب حرکت ملی از ناسیونالیسم ترکی برای تقویت هویت ملی و مقابله با جهانی‌سازی استفاده می‌کند؟
- ۲) این گفتمان چه پیامدهایی برای وحدت ملی و روابط منطقه‌ای ترکیه دارد؟

1. Opçin-Kıdal

2. Gerim

3. Kelkitli

4. Kurtoglu Eskisar & Durmuslar

5. Van Dijk

با توجه به جایگاه حزب حرکت ملی در ائتلاف حاکم و اهمیت فزآینده ناسیونالیسم در سیاست معاصر ترکیه، این پژوهش تلاش می‌کند تا با تحلیل دقیق این گفتمان درک بهتری از پویایی‌های سیاسی و هویتی ترکیه در بستر چالش‌های جهانی و منطقه‌ای ارائه دهد.

۱- پیشینه پژوهش

مقاله «نقش احزاب ملی‌گرای ترک و اثرگذاری آنان در انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۲۳ ترکیه» نوشته دستمالی و بابایی (۱۴۰۲)؛ (Babaei and Dastmali, 2023) به بررسی جایگاه و نقش احزاب ملی‌گرای ترک در تحولات سیاسی اخیر این کشور می‌پردازد. نویسندگان با استفاده از روش اسنادی و مقایسه‌ای نشان می‌دهند که با وجود قرار گرفتن ملی‌گرایان ترک در جایگاه گفتمان سوم (پس از محافظه‌کاران و دموکرات‌ها)، این جریان توانست با ایفای نقشی کلیدی در ائتلاف با اردوغان، در شکست ائتلاف شش‌گانه مخالف و تشکیل دولت جدید سهم عمده‌ای ایفا کند. شخصیت محوری این جریان دولت باغچلی^۱، همچنان به‌عنوان شریک اصلی اردوغان نقش‌آفرینی می‌کند. به طور کلی این مقاله بر اهمیت تحلیل واقعی جایگاه احزاب ملی‌گرا در صحنه سیاسی ترکیه با توجه به موقعیت ژئوپلیتیکی این کشور در روندهای منطقه‌ای تأکید دارد و به سناریوهای تداوم تأثیرگذاری ملی‌گرایان در آینده می‌پردازد.

مقاله «تحلیل مبانی فکری رفتار حزب حرکت ملی ترکیه در قبال جمهوری اسلامی ایران» نوشته اطهری و ولی‌زاده میدانی (۱۳۹۸)؛ (Athari and Valizadeh, 2019) به بررسی مواضع حزب حرکت ملی ترکیه به‌عنوان چهارمین حزب بزرگ این کشور در قبال جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. هدف اصلی مقاله تبیین نقش‌انگاره‌های هویتی در تعیین مواضع این حزب نسبت به ایران است. نویسندگان با رویکردی توصیفی-تحلیلی و روش اسنادی، نشان می‌دهند که هویت ملی‌گرایانه و جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک این حزب نقش مهمی در شکل‌گیری سیاست‌ها و دیدگاه‌های آن در روابط با ایران ایفا می‌کنند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی با اتخاذ سیاست‌هایی مبتنی بر همکاری‌های محتاطانه، تلاش دارد تا منافع ملی ترکیه را در چارچوب نوعی تعامل محدود با ایران حفظ کند. این مقاله با تمرکز بر تحلیل گفتمان هویتی، زمینه مناسبی برای فهم بهتر سیاست خارجی ترکیه و تعاملات بین‌دولتی آن با جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌سازد.

کتاب «حزب حرکت ملی‌گرای ترکیه: ایده‌ها و رویه‌ها» اثر آیسن اوپچین-کیدال (۲۰۲۴) تحلیلی عمیق از ایده‌ها و کنش‌های ملی‌گرایانه حزب حرکت ملی ترکیه از دوران بنیان‌گذار آن،

^۱. Devlet Bahçeli

آلپ ارسلان تورکش تا دوره رهبری کنونی دولت باغچلی ارائه می‌دهد. نویسنده با بهره‌گیری از رویکردهای هم‌زمانی و در زمانی، به بررسی ابعاد مختلف ملی‌گرایی در این حزب می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه تورکش و باغچلی در واکنش به تهدیدهای تاریخی گوناگون، عناصر قومی، فرهنگی و مدنی ملی‌گرایی را پررنگ یا کمرنگ کرده‌اند.

کلکتیلی (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «رفتار سیاست خارجی حزب حرکت ملی در ترکیه: آرمان‌ها، کنش‌ها و محدودیت‌ها» به بررسی رفتار سیاست خارجی حزب حرکت ملی ترکیه در دو مقطع مهم می‌پردازد: نخست در دوران ائتلاف حکومتی سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۲ و دوم در چارچوب ائتلاف انتخاباتی این حزب از سال ۲۰۱۸ به بعد. نویسنده استدلال می‌کند که اگرچه حزب حرکت ملی دارای آرمان‌های پان‌ترکیستی است، اما این آرمان‌ها در مواجهه با منافع حیاتی ترکیه و سنجش فرصت‌ها و تهدیدها ممکن است نادیده گرفته شوند. همچنین، این حزب حتی ممکن است اگر احساس کند که منافع حیاتی کشور ترکیه در خطر است از امتیازهای سیاسی یا موقعیت‌های خاص صرف‌نظر کند.

گریم (۲۰۲۳) در فصلی از کتاب «سیاست ملی‌گرای افراطی در ترکیه: شکاف در اردوگاه ملی‌گرایان میان حزب حرکت ملی و حزب خوب» به تحلیل دگرگونی‌های سیاسی در اردوگاه ملی‌گرایان افراطی در ترکیه می‌پردازد؛ جریانی که برای مدت‌ها با حزب حرکت ملی شناخته می‌شد. با وجود فعالیت‌های قانونی حزب، سازمان جوانان آن گاه و بی‌گاه در خشونت نقش داشته است. در اکتبر ۲۰۱۷، بخشی از چهره‌های برجسته حزب در پی شکاف درون‌حزبی از حزب حرکت ملی جدا شدند و حزب جدیدی با گرایش ملی‌گرایانه اما معتدل‌تر به نام (حزب خوب) را بنیان نهادند. این فصل با بهره‌گیری از نظریه شکاف‌های سیاسی، به دنبال پاسخ به دو پرسش اساسی است: علت اصلی انشعاب در راست افراطی ترکیه چه بود و این تحول چه تأثیری بر ظرفیت‌های بالقوه خشونت‌آمیز در این طیف داشته است؟ تحلیل ساختار ایدئولوژیک، گفتمان‌های سیاسی و پایگاه اجتماعی دو حزب نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی به دلیل قطبی‌سازی شدید فضای سیاسی در دهه گذشته نتوانست انسجام خود را حفظ کند. از سوی دیگر، انتقال عناصر معتدل و غیر خشونت‌طلب به حزب خوب موجب افزایش پتانسیل رادیکال شدن در حزب حرکت ملی شده است.

با توجه به ابعاد مختلف مطالعات پیشین، نوآوری و وجه تمایز پژوهش حاضر در مقایسه با پژوهش‌های گذشته در این است که برخلاف این مطالعات که عمدتاً به بررسی مؤلفه‌های تاریخی و سیاسی نقش احزاب ملی‌گرا در سیاست داخلی ترکیه پرداخته‌اند، این پژوهش با تمرکز ویژه بر مانیفست سال ۲۰۲۴ حزب حرکت ملی و با بهره‌گیری از رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی و ندادیک

به تحلیل نظام‌مند و چند لایه‌ای از ابعاد گفتمانی، ایدئولوژیک و زمینه‌ای این حزب پرداخته است. نوآوری این پژوهش در بهره‌گیری از شش سطح تحلیلی وندایک (متن، سیاست‌ها، ایدئولوژی‌ها، کنشگران، زمینه‌های اجتماعی- فرهنگی، دیدگاه‌ها و پیامدها) است که امکان تحلیل عمیق‌تر و ساختارمندتر از چگونگی بازنمایی ناسیونالیسم ترک در گفتمان رسمی حزب حرکت ملی را فراهم کرده و تأثیر این گفتمان بر سیاست‌های داخلی و منطقه‌ای ترکیه را با روشی دقیق و منسجم برجسته ساخته است؛ بنابراین این رویکرد پژوهش حاضر را از حیث روش‌شناسی و دامنه تحلیل از مطالعات پیشین متمایز ساخته است.

۲- مبانی نظری

در میان نظریه‌پردازان برجسته در حوزه ملی‌گرایی و قوم‌گرایی، کوهن^۱ به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چهره‌ها شناخته می‌شود که توانسته است با بررسی ابعاد مختلف این پدیده به تحلیل دقیق‌تری از ملی‌گرایی بپردازد. کوهن به بررسی دو نوع ملی‌گرایی در دو زمینه جغرافیایی مختلف می‌پردازد: یکی ملی‌گرایی غربی که بر اصول دموکراسی و حقوق بشر استوار است و دیگری ملی‌گرایی شرقی که بیشتر بر اساس قومیت و فرهنگ مشترک بنا شده است. در این راستا او استدلال می‌کند که تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی در ملی‌گرایی‌های شرقی می‌تواند منجر به شکل‌گیری احزاب قومی و حتی بحران‌های هویتی شود (Kohn, 2017: 1-27). کدوری^۲ یکی دیگر از نظریه‌پردازان برجسته در زمینه ملی‌گرایی و سیاست است که در تحلیل‌های خود بر تأثیرات ایدئولوژیک و تاریخی بر شکل‌گیری ملت‌ها تأکید می‌کند. کدوری بر این باور است که ملی‌گرایی پدیده‌ای وارداتی است که از اروپای غربی به دیگر نقاط جهان گسترش یافت و بسیاری از جنبش‌های ملی‌گرا در کشورهای غیرغربی، به‌ویژه در خاورمیانه تحت تأثیر مدل‌های اروپایی شکل گرفتند. اما کدوری معتقد است که ملی‌گرایی در شرق بیشتر بر هویت‌های قومی و دینی تأکید دارد و از آن به عنوان ابزاری برای مقابله با سلطه استعماری یا سیاسی استفاده می‌شود (Kedourie, 2023: 121-122).

اندرسون^۳ نظریه‌ای نوآورانه درباره ملی‌گرایی ارائه می‌دهد و ملی‌گرایی را به عنوان پدیده‌ای می‌بیند که بر اساس «تصور» و «تخیل» شکل می‌گیرد. او معتقد است که ملت‌ها به‌عنوان جوامعی «مصور» یا خیالی در ذهن مردم وجود دارند؛ جایی که افراد هیچ‌گاه همه اعضای ملت را نمی‌شناسند اما احساس تعلق به یک گروه بزرگ‌تر و هم‌ارز را در ذهن خود دارند (Anderson,)

1. Kohn

2. Kedourie

3. Anderson

21-22: 2016). اندرسون تأکید می‌کند که این تصور مشترک از یک ملت باعث تقویت هویت‌های ملی و در نتیجه شکل‌گیری احزاب ملی‌گرا و قوم‌گرا می‌شود که در پی تقویت و حفظ این هویت‌های جمعی هستند. او معتقد است که این روند به‌ویژه در جوامع مستعمره و پس از استقلال آن‌ها که ملت‌های جدید شکل می‌گیرند، نمود پیدا می‌کند. از دیدگاهی دیگر، هابسباوم^۱ در تحلیل‌های خود درباره ملی‌گرایی بر جنبه‌های تاریخی و فرآیندهای اجتماعی شکل‌گیری ملت‌ها تأکید دارد. او به‌ویژه مفهوم «ملت‌های ساختگی» را مطرح می‌کند و بر این باور است که ملت‌ها نه پدیده‌های طبیعی، بلکه ساخته‌های اجتماعی و تاریخی هستند که در طی زمان مخصوصاً از طریق نهادهای مدرن مانند آموزش، رسانه‌ها و دولت‌ها به‌وجود آمده‌اند. هابسباوم همچنین تأکید دارد که احزاب ملی‌گرا به‌عنوان محصول این فرآیندهای مدرن، برای مقابله با تهدیدات خارجی یا داخلی و در جستجوی حفظ هویت ملی به‌وجود آمده‌اند. از دیدگاه او، ملی‌گرایی غالباً ابزار قدرت برای دولت‌ها و نخبگان سیاسی است که می‌توانند با استفاده از آن حمایت عمومی را جلب کرده و هویت ملی را تقویت کنند (Hobsbawm, 2014: 80-120).

اسمیت و اسمیت^۲ (۲۰۱۳) در تحلیل‌های خود درباره ملی‌گرایی، به پیوندهای تاریخی و فرهنگی میان قومیت و ملی‌گرایی تأکید دارد. اسمیت معتقد است که ملی‌گرایی نه تنها یک پدیده مدرن است بلکه ریشه‌های عمیق فرهنگی و قومی در تاریخ جوامع دارد. او به‌ویژه بر این باور است که قومیت به‌عنوان یک هویت فرهنگی و تاریخی پیش‌نیاز ملی‌گرایی است و ملت‌ها بر اساس ویژگی‌های فرهنگی، زبانی، دینی و تاریخی مشترک شکل می‌گیرند. برخلاف برخی دیگر از نظریه‌پردازان که ملی‌گرایی را کاملاً پدیده‌ای مدرن می‌دانند، اسمیت معتقد است که ملی‌گرایی به نوعی تجدید حیات هویت‌های قومی است که در دنیای مدرن به وسیله فرآیندهای اجتماعی و سیاسی بازسازی می‌شود (Smith & Smith, 2013: 193-195). اما هانتینگتون^۳ نظریه‌ای را درباره تأثیر تمدن‌ها و هویت‌های فرهنگی بر سیاست جهانی و تحولات قومی و ملی‌گرایانه ارائه می‌دهد و بر این باور است که در دوران پس از جنگ سرد، هویت‌های فرهنگی و تمدنی جایگزین ایدئولوژی‌های سیاسی به‌عنوان عوامل اصلی در شکل‌دهی به سیاست‌های جهانی شده‌اند. او استدلال می‌کند که در جهان معاصر، تنش‌ها و درگیری‌ها بیشتر میان تمدن‌های مختلف و نه ایدئولوژی‌ها یا دولت‌ها شکل می‌گیرند. این نظریه به‌ویژه بر تعارضات ملی‌گرایانه تأکید دارد و معتقد است که ملت‌ها نه تنها بر اساس ویژگی‌های سیاسی یا اقتصادی، بلکه بر اساس پیوندهای

1. Hobsbawm

2. Smith & Smith

3. Huntington

فرهنگی و تمدنی خود به‌ویژه در مناطق غیر غربی متحد و متمایز می‌شوند. هانتینگتون به‌طور خاص به جهان اسلام و دنیای غرب اشاره دارد و بر این تأکید دارد که رقابت‌های ملی و مذهبی می‌تواند موجب ظهور احزاب ملی‌گرا شود که در پی تقویت هویت‌های فرهنگی خود هستند (Huntington, 2016: 349).

سرانجام، گلنر^۱ نظریه‌ای ساختاری و اجتماعی درباره ملی‌گرایی ارائه می‌دهد و ملی‌گرایی را نتیجه‌ای از تحولات صنعتی‌سازی و مدرنیته می‌داند که باعث ایجاد ضرورت‌های جدید برای سازمان‌دهی و یکپارچگی جوامع می‌شود. او استدلال می‌کند که در جوامع سنتی، قومیت و فرهنگ به‌طور طبیعی و در داخل مرزهای کوچک و محدود خود شکل می‌گرفتند اما با ظهور جوامع مدرن نیاز به یکپارچگی و هماهنگی بیشتر به وجود آمد. در نتیجه ملی‌گرایی به عنوان یک ایدئولوژی و ابزار سیاسی برای ایجاد همبستگی و وحدت در جوامع پیچیده و گسترده مدرن به وجود آمد. گلنر تأکید دارد که در دنیای مدرن، دولت‌ها و نهادهای آموزشی نقش مهمی در شکل‌دهی به هویت ملی و ایجاد احساس تعلق به ملت دارند. او همچنین بر این باور است که ملی‌گرایی به‌عنوان ابزاری برای مدرن‌سازی و تسهیل کنترل اجتماعی و سیاسی در دنیای صنعتی و مدرن عمل می‌کند (Gellner, 1983: 19-35).

در جمع‌بندی ادبیات نظری ارائه‌شده می‌توان گفت که نظریه‌پردازان برجسته ملی‌گرایی و قوم‌گرایی هر یک از منظری خاص به این پدیده نگریسته‌اند. کوهن با تمایز میان ملی‌گرایی غربی مبتنی بر دموکراسی و ملی‌گرایی شرقی ریشه‌دار در قومیت، بر تأثیر تفاوت‌های فرهنگی در شکل‌گیری احزاب قومی تأکید دارد. کدوری ملی‌گرایی را ایدئولوژی مدرنی می‌بیند که از غرب به شرق گسترش یافته و در شرق به ابزاری برای مقابله با استعمار تبدیل شده است. اندرسون با معرفی مفهوم «جوامع مصور» نقش تخیل و رسانه‌ها را در ایجاد هویت ملی برجسته می‌کند در حالی که هابسباوم ملت‌ها را ساخته‌های تاریخی و اجتماعی مدرن می‌داند که از طریق نهادهای دولتی تقویت می‌شوند. اسمیت بر پیوند عمیق قومیت و ملی‌گرایی تأکید دارد و آن را بازسازی هویت‌های تاریخی در دنیای مدرن می‌بیند. هانتینگتون ملی‌گرایی را در چارچوب تعارض تمدن‌ها تحلیل می‌کند و گلنر آن را نتیجه ضرورت‌های مدرنیته و صنعتی‌سازی می‌داند. در مجموع، این نظریه‌ها نشان می‌دهند که ملی‌گرایی پدیده‌ای چندوجهی است که تحت تأثیر عوامل تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی شکل گرفته و احزاب ملی‌گرا و قوم‌گرا را به عنوان محصول این فرآیندها پدید آورده است.

^۱. Gellner

۳- روش تحقیق

این پژوهش با هدف تحلیل گفتمان ایدئولوژی حزب حرکت ملی ترکیه، از روش تحلیل گفتمان انتقادی استفاده می‌کند. تحلیل گفتمان انتقادی به‌ویژه در مطالعات سیاسی و فرهنگی به شناسایی و تفسیر معانی نهفته در متون و زبان کمک می‌کند و ارتباط میان زبان، قدرت و ایدئولوژی‌های سیاسی را در گفتمان‌ها بررسی می‌کند (بصارتی، ۱۳۹۵) (Basarati, 2016). داده‌های این پژوهش شامل مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه^۱ (2024) است که به‌طور خاص به موضوع ناسیونالیسم و هویت ملی پرداخته است. برای جمع‌آوری داده‌ها، متن مانیفست به‌طور کامل استخراج شده و از روش نمونه‌برداری هدفمند برای انتخاب متن نماینده گفتمان ایدئولوژیک حزب استفاده شده است.

در روش تحلیل داده‌ها، از رویکرد وندایک^۲ (1993) در تحلیل گفتمان انتقادی استفاده می‌شود که در شش تحلیل متن، سیاست‌ها و ایدئولوژی، کنشگران و نقش‌ها، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، رویکردها و پیامدها صورت می‌گیرد. این تحلیل‌ها به شناسایی چگونگی تقویت یا تضعیف ایدئولوژی‌های خاص در متن کمک می‌کنند. برای افزایش اعتبار پژوهش، مراحل کدگذاری اولیه و ثانویه انجام شده و از نظرات متخصصان در زمینه تحلیل گفتمان و سیاست‌های حزبی بهره گرفته شده است. در نهایت نتایج تحقیق درک بهتری از نگرش‌های حزب حرکت ملی ترکیه در خصوص ناسیونالیسم و تأثیر گفتمان‌های سیاسی بر هویت ملی و افکار عمومی ترکیه ارائه خواهد داد.

۴- یافته‌های پژوهش

بخش یافته‌های پژوهش به تحلیل گفتمان حزب حرکت ملی ترکیه پرداخته و تأثیر گفتمان ناسیونالیستی آن را بر سیاست‌های داخلی و خارجی این کشور بررسی می‌کند و در آن بر اساس نظریه وندایک، به شش سطح تحلیل متن، سیاست‌ها و ایدئولوژی، کنشگران و نقش‌ها، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، رویکردها و پیامدها پرداخته می‌شود.

۴-۱- تحلیل متن

این بخش برای تحلیل گفتمان حزب حرکت ملی ترکیه به سه سطح ساختار زبانی، انتخاب واژه‌ها و نوع عبارات می‌پردازد. در ساختار زبانی، استفاده از جملات بلند و پیچیده که اغلب به موضوعات انتزاعی مانند «همبستگی ملی» و «همبستگی اجتماعی» اشاره دارد، نشان‌گر دیدگاه

^۱ https://www.mhp.org.tr/mhp_dil.php?dil=en

^۲ Van Dijk

ایدئولوژیک و فلسفی حزب حرکت ملی ترکیه نسبت به ناسیونالیسم است. برای مثال، این جمله نشان‌دهنده تمرکز بر روی اتحاد ملی و انسجام اجتماعی است: «وحدت و همبستگی اجتماعی با تکیه بر ارزش‌های مشترک و میراث فرهنگی ترکیه امکان‌پذیر خواهد بود» (Nationalist Movement Party, 2024).

انتخاب واژه‌ها نیز در این متن نشان‌دهنده تلاش برای القای حس وحدت و افتخار ملی است. کلماتی مانند «ملت»، «وحدت»، «اقتدار»، و «ارزش‌های ملی» به دفعات در متن تکرار شده‌اند و نشانه‌ای از تأکید بر هویت ملی ترکیه هستند. به علاوه، استفاده از واژه‌هایی چون «دولت پیشرو» و «عدالت» به منظور ایجاد حس اعتماد در مخاطبان و تقویت ایده‌های ناسیونالیستی است. در سطح نوع عبارات، حزب حرکت ملی ترکیه از عبارات تأکیدی و قاطعانه‌ای استفاده می‌کند تا مخاطب را متقاعد به اهمیت ارزش‌های ملی و جایگاه ترکیه به عنوان یک کشور پیشرو کند. عباراتی چون «ترکیه پیشرو و مقتدر» و «ایجاد نظم اجتماعی بر مبنای همکاری و برادری» به عنوان راهکارهای پیشنهادی حزب به تکرار در متن دیده می‌شوند که نشان از هدف‌گذاری حزب برای تقویت ناسیونالیسم ترکی در مواجهه با چالش‌های جهانی دارد. در مجموع، این تحلیل نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی ترکیه با استفاده از گفتمان پیچیده، انتخاب واژه‌های متمرکز بر هویت ملی و عبارات تأکیدی تلاش می‌کند ناسیونالیسم ترکی را به عنوان پایه‌ای برای وحدت و قدرت ملی به تصویر بکشد.

۲-۴- سیاست و ایدئولوژی‌ها

در تحلیل مرحله دوم، یعنی بررسی سیاست‌ها و ایدئولوژی‌های حزب حرکت ملی ترکیه در مانیفست به شیوه‌های تقویت و ترویج ایدئولوژی ناسیونالیسم ترک می‌پردازیم. در این بررسی به این نکته توجه می‌کنیم که چگونه این مانیفست به مشروعیت‌بخشی به قدرت‌های موجود کمک می‌کند و یا آن‌ها را زیر سؤال می‌برد.

حزب حرکت ملی ترکیه در متن مانیفست خود، از مفهوم ناسیونالیسم ترک برای ایجاد وحدت و همبستگی ملی بهره می‌برد. این حزب تلاش می‌کند از ایدئولوژی ناسیونالیستی خود به عنوان راهکاری برای تقویت هویت و همبستگی ملی در مواجهه با چالش‌های داخلی و خارجی استفاده نماید. به عنوان مثال، در یکی از بخش‌های متن آمده است: «ملی‌گرایی ترکیه، با الهام و شجاعتی که از تعهد عمیق به ملت ترکیه دریافت می‌کند، معنای وجود خود را با تأمین آینده ملت ترکیه تعریف کرده و تمامی تلاش‌های لازم را در این راستا ضروری می‌داند» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی، ناسیونالیسم را نه تنها

به عنوان یک ایدئولوژی، بلکه به عنوان هدفی ضروری برای پیشرفت و حفاظت از منافع ملی ترکیه تعریف می‌کند.

همچنین در قسمت‌های مختلف مانیفست، حزب حرکت ملی ترکیه از نهادهای موجود همچون «مجلس ملی ترکیه» به عنوان نماد اراده ملی و تجلی ارزش‌های ترکیه یاد می‌کند و این رویکرد نشان‌دهنده حمایت از قدرت‌های موجود و تلاش برای مشروعیت‌بخشی به آن‌ها در چارچوب ناسیونالیسم ترک است. در بخشی از متن آمده است: «مجلس ملی ترکیه موظف است اصول بنیادین کشور، ارزش‌های مشترک ملت ترکیه، اخوت و صلح در کشور و شأن، قدرت پارلمان و اخلاق سیاسی را حفظ کند» (Nationalist Movement Party, 2024). در اینجا تأکید بر «حفظ اصول بنیادین و ارزش‌های مشترک ملت» نشان‌دهنده حمایت از ارزش‌های ملی، ساختارهای حکومتی و تأکید بر پایداری و مشروعیت آن‌ها است.

این مانیفست همچنین گفتمانی ضد جهانی‌سازی را ترویج کرده و تأکید می‌نماید که ترکیه به جای آنکه از برنامه‌های منطقه‌ای و جهانی دیگر کشورها پیروی کند؛ باید نویسنده، تهیه‌کننده، کارگردان و بازیگر اصلی پروژه‌های خود باشد. این رویکرد نه تنها بر تأکید بر استقلال ترکیه از قدرت‌های خارجی دلالت دارد، بلکه به نوعی نقدی بر جهانی‌سازی و اثرات آن بر هویت ملی ترکیه است. در متن آمده است: «ترکیه باید خود را به عنوان نویسنده و کارگردان پروژه‌های ملی و جهانی مطرح کند و نباید صرفاً نقش اپراتور پروژه‌های آماده شده توسط دیگران را بپذیرد» (Nationalist Movement Party, 2024). بنابراین، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه از یک سو با تقویت ناسیونالیسم و ارزش‌های ملی به مشروعیت‌بخشی به ساختارهای قدرت موجود در ترکیه کمک می‌کند و از سوی دیگر با تأکید بر استقلال از قدرت‌های خارجی و جهانی‌سازی، رویکردی چالش‌برانگیز نسبت به نفوذ خارجی اتخاذ می‌نماید. این رویکرد به تحکیم هویت ترکیه و تأکید بر خودتکایی ملی در جهت تقویت استقلال و مشروعیت داخلی است.

۳-۴- کنشگران و نقش‌ها

در مرحله سوم تحلیل، یعنی بررسی کنشگران و نقش‌ها در مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه به شناسایی کنشگران اصلی که حزب از آن‌ها نام می‌برد و نقش‌هایی که برای آن‌ها تعریف می‌شود می‌پردازیم. این کنشگران به تصویرسازی اجتماعی و سیاسی و تعریف ایدئولوژی حزب کمک می‌کنند.

در این راستا در مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه، «ملت ترکیه» به عنوان کنشگر اصلی و مرکز تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و سیاسی معرفی شده است. حزب، ملت را نماینده واقعی اراده ملی و محور اصلی ناسیونالیسم ترکی می‌داند. این تأکید بر ملت به عنوان منبع مشروعیت در جهت

تقویت پیوند اجتماعی و هویت ملی است. به عنوان مثال، در یکی از بخش‌های مانیفست آمده است: «ملت ترکیه به عنوان صاحب بلامنازع حاکمیت و منبع قانونی قدرت‌های سیاسی در بالاترین سطح تجلی اراده ملی در مجلس ملی ترکیه حضور دارد» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی، ملت را به عنوان اصلی‌ترین منبع مشروعیت سیاسی معرفی می‌کند و قدرت‌های سیاسی را مستقیماً از اراده ملت می‌داند.

دوم، حزب حرکت ملی ترکیه دولت و نهادهای حاکم به ویژه مجلس ملی ترکیه را به عنوان نگهبانان نظم و وحدت ملی معرفی می‌کند. حزب به مجلس به عنوان نهادی که باید از ارزش‌های ملی و نظم اجتماعی ترکیه حمایت کند، نگاه می‌کند. در مانیفست آمده است: «مجلس ملی ترکیه نه تنها باید اصول بنیادین کشور و ارزش‌های مشترک ملت را حفظ کند، بلکه باید در راستای امنیت و رفاه اجتماعی جامعه گام بردارد» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله نقش مجلس ملی و سایر نهادهای حکومتی را به عنوان پاسدار نظم و امنیت اجتماعی که برای تحقق ایدئولوژی ناسیونالیستی حزب ضروری است، برجسته می‌سازد.

سوم، خود حزب حرکت ملی نیز در مانیفست نقش یک رهبر ایدئولوژیک و فرهنگی را ایفا می‌کند که مسئول ترویج ارزش‌های ملی و راهبری جامعه به سوی توسعه و اقتدار ملی است. حزب به عنوان یک نیروی سیاسی که بر ناسیونالیسم و ارزش‌های ترکی تأکید دارد، وظیفه‌ای راهبردی در ایجاد وحدت ملی و پیشبرد ترکیه به سوی استقلال دارد. در بخشی از متن آمده است: «حزب حرکت ملی ترکیه خود را به عنوان یک نیروی سیاسی می‌داند که ارزش‌های ملی و فرهنگی ترکیه را ترویج می‌کند و بر ایجاد وحدت ملی و تقویت ترکیه به عنوان یک کشور پیشرو متمرکز است» (Nationalist Movement Party, 2024).

چهارم، مانیفست حزب تأکید ویژه‌ای بر جوانان و نسل آینده به عنوان کنشگرانی دارد که باید به اصول ملی و فرهنگی متعهد باشند. حزب به تربیت نسل جدید به عنوان یکی از اهداف کلیدی خود اشاره دارد؛ چراکه آن‌ها را حاملان ارزش‌های ناسیونالیستی ترکی می‌داند. در متن آمده است: «هدف ما این است که جوانان تحصیل کرده، با اخلاق و با صلاحیت را پرورش دهیم که فرهنگ و ارزش‌های ترکی را جذب کرده و برای خدمت به کشور آماده باشند» (Nationalist Movement Party, 2024).

بنابراین، در مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه، ملت ترکیه، نهادهای حکومتی، خود حزب و نسل جوان به عنوان کنشگران اصلی معرفی شده‌اند. ملت به عنوان منبع اصلی مشروعیت، دولت به عنوان حامی نظم، حزب به عنوان رهبر ایدئولوژیک و جوانان به عنوان نمایندگان آینده کشور در این گفتمان نقش دارند. این کنشگران به عنوان ابزارهایی برای ترویج ناسیونالیسم ترکی و حفظ

هویت ملی معرفی شده‌اند که هم در جهت تصویری مثبت از وحدت ملی و هم به منظور تقویت هویت ملی و فرهنگی ترکیه به کار گرفته شده‌اند.

۴-۴- زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی

در مرحله چهارم تحلیل، یعنی بررسی زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی به تأثیر این زمینه‌ها بر تولید و دریافت معنا در مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه پرداخته می‌شود. مانیفست حزب به گونه‌ای نوشته شده است که به مسائل و نیازهای فرهنگی و اجتماعی ترکیه پاسخ داده و ارزش‌های ملی و فرهنگی ترکی را به عنوان محور اصلی سیاست‌های خود قرار دهد. این رویکرد، با تأکید بر وحدت ملی و پاسخگویی به چالش‌های اجتماعی تلاش دارد تا با جلب توجه مخاطبان معنای ایدئولوژی حزب را در چارچوب زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی ترکیه تقویت کند.

اولاً، همانطور که قبلاً هم اشاره شد، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه به وضوح نسبت به جهانی‌سازی و تأثیرات آن بر هویت ملی ترکی حساسیت نشان می‌دهد. حزب تلاش می‌کند تا با تأکید بر ارزش‌های ملی، ترکیه را در مقابل تغییرات ناشی از جهانی‌سازی مقاوم کند. در این راستا، حزب به اهمیت حفظ هویت و فرهنگ ترکی در مقابل تهدیدات جهانی تأکید می‌کند. در بخشی از متن آمده است: «فرآیند جهانی‌سازی که انتظار می‌رفت به ترویج ارزش‌های انسانی مانند حقوق بشر، دموکراسی و احترام به قانون کمک کند با پدیده‌هایی نظیر تروریسم بین‌المللی، مهاجرت، تعارضات قومی و بی‌ثباتی‌های مالی ویرانگر همراه شده است» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله نشان می‌دهد که حزب از چالش‌های ناشی از جهانی‌سازی آگاه است و سعی می‌کند تا با تمرکز بر هویت ملی ترکیه به این تهدیدات پاسخ دهد.

دوم، حزب حرکت ملی ترکیه با توجه به تنوع اجتماعی و فرهنگی در ترکیه بر وحدت ملی تأکید می‌کند و این را به عنوان یک راه‌حل برای جلوگیری از شکاف‌های اجتماعی معرفی می‌نماید. حزب با طرح وحدت ملی و همبستگی سعی دارد تا اختلافات اجتماعی را کم‌رنگ کند و یک هویت مشترک ایجاد نماید. در متن آمده است: «جامعه‌ای که وحدت ملی و همبستگی اجتماعی خود را تقویت نموده، ارزش‌های فرهنگی خود را محکم کرده و ساختار اجتماعی قوی‌ای دارد، می‌تواند به یک بازیگر مؤثر در نظم جهانی تبدیل شود و سهم بیشتری از ثروت جهانی داشته باشد» (Nationalist Movement Party, 2024).

سوم، یکی دیگر از جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی مهم در مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه، تأکید بر ارزش‌های سنتی و خانوادگی است. حزب تلاش دارد تا با ترویج این ارزش‌ها، تصویر مثبتی از جامعه‌ای بسازد که به اصول اخلاقی و اجتماعی پایبند است. این مسئله به خصوص در راستای جذب قشر محافظه‌کار و سنتی جامعه است که به حفظ ارزش‌های خانوادگی اهمیت

می‌دهد. در یکی از بخش‌های متن آمده است: «حزب ما توجه ویژه‌ای به حقوق و مسئولیت‌های افراد در خانواده و جامعه دارد و بر اهمیت حفظ این ارزش‌های خانوادگی تأکید دارد» (Nationalist Movement Party, 2024).

همچنین، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه بر عدالت اجتماعی و توزیع برابر ثروت به عنوان پاسخی به نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی تأکید دارد. حزب از این سیاست به عنوان راهکاری برای کاهش فقر و افزایش رفاه اجتماعی استفاده می‌کند که نشان‌دهنده حساسیت حزب به مسائل اقتصادی و نابرابری‌های اجتماعی است. در متن آمده است: «برای برقراری عدالت اجتماعی، حزب ما بر توزیع عادلانه ثروت و رفع نابرابری‌های اقتصادی تأکید دارد.» (Nationalist Movement Party, 2024).

بنابراین، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه با توجه به زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی ترکیه تدوین شده است. این مانیفست با پرداختن به چالش‌های ناشی از جهانی‌سازی، تأکید بر وحدت ملی، ترویج ارزش‌های سنتی و خانوادگی و توجه به عدالت اجتماعی و توزیع برابر ثروت، به نیازها و دغدغه‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه ترکیه پاسخ می‌دهد. این رویکردها به گونه‌ای طراحی شده‌اند که هم تصویر مثبتی از حزب در ذهن مخاطبان ایجاد کنند و هم این حزب را به عنوان نیرویی ملی‌گرا و حافظ هویت فرهنگی و اجتماعی ترکیه معرفی کنند.

۴-۵- رویکردهای مختلف

در مرحله پنجم یعنی تحلیل رویکردهای مختلف، می‌توان با استفاده از رویکردهای مقایسه‌ای، تاریخی، فرهنگی و نظری به بررسی مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه پرداخت. در این مرحله با مقایسه این متن با متون مشابه، تأثیرات تاریخی، فرهنگی و همچنین نظریه‌های مختلف سیاسی و اجتماعی، فهم عمیق‌تری از ایدئولوژی و سیاست‌های حزب به دست می‌آید.

اولاً، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه از ناسیونالیسم به عنوان محور اصلی گفتمان خود بهره می‌برد. در مقایسه با متون مشابه، این مانیفست تمرکز ویژه‌ای به ناسیونالیسم ترکی دارد و آن را از ناسیونالیسم سایر کشورهای منطقه متمایز می‌کند. به عنوان مثال، در متن آمده است: «ناسیونالیسم ما که بر پایه تعهد و وفاداری به ملت ترکیه بنا شده، به دنبال تقویت هویت ترکی و حمایت از منافع ملی است» (Nationalist Movement Party, 2024). این مقایسه نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی به جای تأکید بر هویت فراملی یا همبستگی با کشورهای دیگر، بر تقویت هویت ملی و فرهنگی ترکیه تمرکز دارد که آن را از گفتمان‌های جهانی و منطقه‌ای متمایز می‌سازد.

دوم، یکی دیگر از رویکردها تحلیل مانیفست از منظر تأثیرات تاریخی و فرهنگی است. حزب حرکت ملی ترکیه با ارجاع به تاریخ و فرهنگ ترکی تلاش می‌کند هویت ترکی را به عنوان

پایه‌ای برای اتحاد و همبستگی ملی در دوران معاصر مطرح سازد. به عنوان مثال، در متن آمده است: «ترکیه با تکیه بر تجربه تاریخی و ارزش‌های فرهنگی خود، می‌تواند به عنوان مرکز جاذبه‌ای برای جهان ترک و جهان اسلام عمل کند» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله نشان‌دهنده تلاش حزب برای استفاده از میراث تاریخی و فرهنگی ترکیه از جمله نوعثمانی‌گری به عنوان یک منبع قدرت و مشروعیت است.

سوم، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه را می‌توان از منظر نظریه‌های ملی‌گرایی و هویت بررسی کرد. حزب با تأکید بر عناصر ملی‌گرایانه مانند «ملت»، «هویت» و «اقتدار» از مفاهیمی استفاده می‌کند که در نظریه‌های ملی‌گرایی جایگاه مهمی دارند. در بخشی از مانیفست آمده است: «ملی‌گرایی ما به دنبال ایجاد هویت قوی و وحدت‌بخش برای ملت ترکیه است که به عنوان یکی از قدرتمندترین و محترم‌ترین کشورها در عصر حاضر شناخته شود» (Nationalist Movement Party, 2024). استفاده از این مفاهیم نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی به نظریه‌های کلاسیک ملی‌گرایی نزدیک است و هدف خود را تقویت هویت و وحدت ملی در چارچوب ترکیه قرار داده است.

چهارم، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه رویکردی ضد هژمونیک نسبت به قدرت‌های خارجی دارد و بر استقلال ترکیه تأکید می‌کند. این دیدگاه به نظریه‌های استقلال‌طلبانه و ضد هژمونیک نزدیک است و تلاش دارد تا تصویری از ترکیه به عنوان یک کشور مستقل و خوداتکا ارائه دهد. به عنوان مثال، در بخشی از متن آمده است: «هدف استراتژیک اصلی حزب حرکت ملی، هموار ساختن مسیر ترکیه به عنوان یک کشور پیشرو در قرن بیست و یکم است که صلح و ثبات را در منطقه خود حفظ کند و در روابط بین‌المللی از احترام و اقتدار برخوردار باشد» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله نشان‌دهنده تلاش حزب برای تأکید بر استقلال و خوداتکایی ترکیه در برابر نفوذ خارجی و هژمونی جهانی است.

با استفاده از رویکردهای مقایسه‌ای، تاریخی، فرهنگی و نظری می‌توان مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه را به عنوان یک متن ملی‌گرایانه با تأکید بر هویت ترکی، استقلال و مقاومت در برابر جهانی‌سازی تحلیل کرد. این رویکردها به درک بهتر اهداف و ایدئولوژی حزب کمک می‌کنند و نشان می‌دهند که چگونه حزب با استفاده از عناصر تاریخی و فرهنگی تلاش می‌کند تصویری قدرتمند و مقاوم از ترکیه بسازد.

۴-۶- تبعات و پیامدها

در مرحله آخر تحلیل مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه، پیامدها و تبعات احتمالی این گفتمان بر افکار عمومی و سیاست‌گذاری‌های داخلی و خارجی بررسی می‌شود. مانیفست حزب با تأکید بر

ناسیونالیسم، استقلال‌طلبی و وحدت ملی می‌تواند تأثیرات خاصی بر جامعه ترکیه و همچنین بر موقعیت این کشور در عرصه بین‌المللی داشته باشد.

اولاً، مانیفست حزب حرکت ملی با تأکید بر ناسیونالیسم و هویت ملی ترکی می‌تواند احساسات ملی‌گرایانه را در میان مردم ترکیه تقویت کند. این گفتمان به‌ویژه برای آن دسته از افراد جامعه که به ارزش‌های فرهنگی و هویتی خود اهمیت می‌دهند جذابیت خاصی دارد. مانیفست ترکیه را به عنوان کشوری مقتدر و مستقل معرفی می‌کند که می‌تواند به یک قدرت منطقه‌ای و حتی جهانی تبدیل شود. این دیدگاه می‌تواند حس افتخار و اعتماد به نفس ملی را افزایش داده و مردم را نسبت به حمایت از سیاست‌های ملی‌گرایانه حزب و دیگر احزاب همسو ترغیب کند. برای مثال، در یکی از بخش‌های مانیفست آمده است: «ملی‌گرایی ترکیه، با الهام و شجاعتی که از تعهد عمیق به ملت ترکیه دریافت می‌کند، معنای وجود خود را با تأمین آینده ملت ترکیه تعریف ساخته و تمامی تلاش‌های لازم را در این راستا ضروری می‌داند» (Nationalist Movement Party, 2024). این تأکید بر هویت و پیشینه تاریخی می‌تواند حس غرور و اصالت ملی را در افکار عمومی تقویت کند و مردم را به حمایت از برنامه‌های ملی‌گرایانه حزب ترغیب نماید.

دوم، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه با تأکید بر عدالت اجتماعی و توزیع برابر ثروت می‌تواند سیاست‌های داخلی را به سوی حمایت بیشتر از قشرهای ضعیف‌تر جامعه سوق دهد. حزب با توجه به مسائلی نظیر نابرابری اقتصادی و عدالت اجتماعی سیاست‌هایی را پیشنهاد می‌کند که احتمالاً موجب بهبود وضعیت اقتصادی قشرهای کم‌درآمد جامعه خواهد شد. این رویکرد می‌تواند بر سیاست‌گذاری‌های اجتماعی ترکیه تأثیر بگذارد و به تدوین برنامه‌های حمایتی و رفاهی برای بهبود وضعیت قشرهای آسیب‌پذیر منجر شود. برای مثال در متن آمده است: «در خصوص تعادل‌های اجتماعی با ارائه توزیع عادلانه درآمد و ثبات، مراقبت از افراد دارای معلولیت، فقرا، یتیمان و سالمندان؛ بهره‌مندی شهروندان از خدمات آموزشی، بهداشتی و سایر خدمات تأمین اجتماعی و هدف‌گذاری برای کیفیت در ارائه خدمات از دیگر اصول مفهوم دولت اجتماعی حزب ماست» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله می‌تواند به سیاست‌گذاران برای ایجاد یک سیستم توزیع عادلانه‌تر از منابع ملی الهام دهد.

سوم، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه با رویکرد ضد هژمونیک و تأکید بر استقلال و قدرت ترکیه در سیاست خارجی می‌تواند منجر به ایجاد سیاست‌های منطقه‌ای مبتنی بر استقلال و رهبری شود. این رویکرد می‌تواند سیاست خارجی ترکیه را به سوی کاهش وابستگی به قدرت‌های خارجی و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای سوق دهد. از طرفی این گفتمان می‌تواند با افزایش

حساسیت کشورهای همسایه و قدرت‌های جهانی همراه باشد؛ زیرا تأکید بر خود اتکایی ترکیه ممکن است به نوعی مخالفت با نفوذ این قدرت‌ها تعبیر شود.

چهارم، حزب حرکت ملی ترکیه در مانیفست خود بر چند جانبه‌گرایی و همکاری‌های بین‌المللی تأکید دارد که می‌تواند به توسعه یک سیاست خارجی پویا و انعطاف‌پذیر برای ترکیه منجر شود. این رویکرد به ترکیه امکان می‌دهد تا بدون تکیه بر یک قدرت خاص با کشورهای مختلف و در چارچوب‌های مختلف همکاری کند. در این راستا، حزب تأکید دارد که ترکیه باید در مواجهه با هر تحولی در سطح منطقه‌ای و جهانی جایگاه و صدای خود را داشته باشد. در مانیفست آمده است: «سیاست خارجی ترکیه باید بر اساس منافع ملی و همکاری‌های چندجانبه استوار باشد و به گونه‌ای عمل کند که این کشور همواره به عنوان یک بازیگر مهم در هر تحولی حضور داشته باشد» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله نشان می‌دهد که حزب حرکت ملی ترکیه رویکردی چندجانبه را در سیاست خارجی ترجیح می‌دهد که می‌تواند به ترکیه امکان تعامل با کشورهای مختلف و بازیگری مستقل در سیاست‌های بین‌المللی را بدهد.

پنجم، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه به‌طور خاص به ترک زبان‌ها و کشورهای مسلمان اشاره دارد و نقش ترکیه را در تقویت روابط با این کشورها و جوامع مورد تأکید قرار می‌دهد. این تأکید می‌تواند ترکیه را به عنوان یک کشور محوری در میان کشورهای ترک‌زبان و مسلمان به تصویر بکشد و احتمالاً باعث افزایش همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با این کشورها شود. این سیاست ممکن است موجب افزایش نفوذ ترکیه در مناطق آسیای مرکزی و خاورمیانه گردد. در این زمینه، در متن مانیفست آمده است: «ترکیه باید به عنوان یک قطب فرهنگی و سیاسی برای کشورهای ترک‌زبان و جهان اسلام شناخته شود و به عنوان یک پل ارتباطی بین این کشورها عمل کند» (Nationalist Movement Party, 2024). این جمله بر تمایل حزب برای ارتقای نقش ترکیه به عنوان یک رهبر فرهنگی و سیاسی در جهان ترک و جهان اسلام تأکید دارد و می‌تواند به ایجاد سیاست‌های راهبردی در این راستا منجر شود.

سرانجام با توجه به تأکید حزب بر ارزش‌های سنتی و خانوادگی، احتمالاً این مانیفست حمایت قشرهای محافظه‌کار جامعه را جلب خواهد کرد. تقویت ارزش‌های سنتی ممکن است به حفظ و تقویت هنجارهای فرهنگی و اجتماعی ترکیه کمک کند و باعث ایجاد یک هویت مشترک قوی‌تر در میان مردم شود. این مسئله به‌ویژه در مقابل جهانی‌سازی و تأثیرات آن می‌تواند به عنوان یک استراتژی فرهنگی و اجتماعی مهم در نظر گرفته شود. در نتیجه، مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه با تأکید بر ناسیونالیسم، استقلال و عدالت اجتماعی می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای بر افکار عمومی، سیاست‌های داخلی، سیاست خارجی و هنجارهای اجتماعی ترکیه بگذارد. این گفتمان

می‌تواند به تقویت حس وحدت ملی، توسعه برنامه‌های حمایتی برای قشرهای کم‌درآمد و همچنین افزایش نفوذ ترکیه در منطقه کمک کند. با این حال ممکن است پیامدهایی مانند حساسیت کشورهای همسایه و قدرت‌های جهانی نسبت به سیاست‌های ترکیه نیز به همراه داشته باشد.

نتیجه‌گیری

تحلیل مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه بر اساس دیدگاه‌های نظری و یافته‌های حاصل از روش‌های تحلیل گفتمان انتقادی نشان می‌دهد که این حزب با استفاده از گفتمان ناسیونالیستی، ساختار سیاسی و اجتماعی خود را به‌طور عمیق در جامعه ترکیه نهادینه کرده است. هدف اصلی حزب تقویت هویت ترکی، تأکید بر ارزش‌های فرهنگی و ایجاد یک ترکیه قدرتمند و مستقل است که در برابر چالش‌های داخلی و خارجی مقاوم باشد. در این راستا، رویکردهای حزب بر پایه چندین محور اساسی استوار است که هر یک می‌تواند پیامدهای خاصی بر جامعه و سیاست‌های ترکیه داشته باشد.

اولین و مهم‌ترین پیامد گفتمان حزب حرکت ملی ترکیه تقویت و تحکیم هویت ملی ترکیه است. حزب با بهره‌گیری از زبان و عبارات ملی‌گرایانه سعی دارد ترکیه را به عنوان یک جامعه متحد و هویت‌محور معرفی کند که ارزش‌های مشترک فرهنگی و تاریخی را در خود جای داده است. این رویکرد به‌ویژه در شرایطی که ترکیه با تنوع قومی و فرهنگی مواجه است می‌تواند به عنوان ابزاری برای ایجاد انسجام اجتماعی و کاهش تنش‌های قومی عمل کند. در حقیقت با تکیه بر ناسیونالیسم ترک، حزب حرکت ملی به ایجاد یک هویت ملی قوی‌تر پرداخته و این موضوع را به عنوان پایه‌ای برای مشروعیت و پایداری اجتماعی مطرح می‌سازد. این هویت مشترک می‌تواند وحدت ملی را تقویت کرده و باعث افزایش احساس تعلق اجتماعی در میان اقشار مختلف جامعه شود؛ به‌ویژه در مواجهه با چالش‌های ناشی از جهانی‌سازی. گفتمان حزب حرکت ملی با تأکید بر ناسیونالیسم و ارزش‌های ملی می‌تواند احساسات ملی‌گرایانه در جامعه ترکیه را تقویت نماید. این گفتمان به مردم ترکیه این پیام را می‌دهد که کشورشان می‌تواند به عنوان یک بازیگر اصلی در سطح منطقه و جهان عمل کند. چنین رویکردی نه تنها حس افتخار ملی را افزایش می‌دهد، بلکه می‌تواند به بسیج مردمی برای حمایت از سیاست‌های حزب و تشویق به مشارکت سیاسی فعال‌تر منجر شود. از طریق استفاده از نمادهای ملی، خاطرات تاریخی و هویت مشترک حزب حرکت ملی ترکیه به جلب حمایت اقشار ملی‌گرا و محافظه‌کار جامعه پرداخته و به این ترتیب به تقویت

پایگاه مردمی خود کمک می‌کند. این گفتمان می‌تواند به افزایش همبستگی اجتماعی و تقویت پیوند میان دولت و ملت منجر شود و حمایت گسترده‌تری از سیاست‌های ملی‌گرایانه ایجاد کند. همچنین مانیفست حزب حرکت ملی تأکید ویژه‌ای بر استقلال و خود اتکایی ترکیه در سیاست خارجی دارد. حزب به دنبال کاهش وابستگی به قدرت‌های جهانی و افزایش نفوذ ترکیه در منطقه است. این تأکید بر استقلال در سیاست خارجی می‌تواند به ترکیه امکان دهد تا به عنوان یک بازیگر مستقل در معادلات منطقه‌ای و جهانی ظاهر شود. حزب حرکت ملی با تکیه بر اصول استقلال‌طلبی و ناسیونالیسم ترکی تلاش دارد ترکیه را به جایگاهی برساند که در سیاست‌های بین‌المللی به‌طور مستقل عمل کرده و بدون نیاز به حمایت‌های خارجی در تعیین سرنوشت منطقه‌ای خود نقش‌آفرینی کند. در عین حال، این رویکرد ممکن است با حساسیت‌ها و واکنش‌های کشورهای همسایه و قدرت‌های جهانی روبه‌رو شود. از یک سو، سیاست استقلال‌محور ترکیه می‌تواند باعث افزایش اعتماد به نفس ملی و تقویت جایگاه کشور در میان کشورهای ترک‌زبان و جهان اسلام شود و به ایجاد پیوندهای قوی‌تر و همکاری‌های سیاسی و اقتصادی با این کشورها منجر شود. از سوی دیگر، این سیاست ممکن است به دلیل مخالفت‌های احتمالی قدرت‌های جهانی و کشورهای همسایه باعث ایجاد تنش‌ها و چالش‌های جدیدی شود که مدیریت آن‌ها نیازمند درایت و توان دیپلماتیک است. در مجموع، گفتمان مانیفست حزب حرکت ملی ترکیه با تمرکز بر ناسیونالیسم، وحدت ملی، عدالت اجتماعی و استقلال سیاست خارجی می‌تواند پیامدهای عمیقی بر سیاست‌ها و افکار عمومی ترکیه بگذارد. این گفتمان با ترویج ارزش‌های ملی و تقویت هویت ترکی می‌تواند به حفظ و تقویت هویت ملی، ایجاد همبستگی اجتماعی و افزایش نفوذ منطقه‌ای ترکیه منجر شود. با این حال این سیاست‌ها ممکن است در مواجهه با قدرت‌های خارجی و تنش‌های احتمالی در منطقه چالش‌های جدیدی به وجود آورد که مستلزم مدیریت هوشمندانه در سطح دیپلماسی و سیاست خارجی است.

بنابراین، گفتمان ناسیونالیسم ترکی که حزب حرکت ملی در مانیفست ۲۰۲۴ خود بازنمایی کرده، پیامدهای مستقیمی بر سیاست‌های دولت ترکیه به‌ویژه در حوزه‌های داخلی و خارجی داشته است. در سطح داخلی، این گفتمان موجب تقویت نگاه امنیت‌محور به مسائل قومی و مذهبی، اولویت‌دادن به وحدت ملی بر تنوع فرهنگی و ترویج سیاست‌های هویت‌محور شده است. همچنین در سطح سیاست خارجی گفتمان مذکور منجر به تقویت همکاری‌های منطقه‌ای با کشورهای ترک‌زبان آسیای مرکزی و اتخاذ مواضع سخت‌گیرانه‌تر در قبال همسایگان غیرترک همچون ایران و سوریه شده است. مشارکت حزب حرکت ملی در ائتلاف حاکم نیز باعث شده این گفتمان

بیش از گذشته بر سیاست‌های کلان کشور سایه افکند و به نهادینه‌سازی نوعی ناسیونالیسم محافظه‌کارانه در نظام حکمرانی ترکیه بینجامد.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله پیش‌رو فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.

فهرست منابع

منابع فارسی

- اطهری، سیداسدالله و ولی زاده میدانی، رامین. (۱۳۹۸). تحلیل مبانی فکری رفتار حزب حرکت ملی ترکیه در قبال جمهوری اسلامی ایران. *دانش سیاسی*، ۱۵(۲)، ۲۹۷-۳۱۶.
- بصارتی، علی. (۱۳۹۵). مطالعه قطبیت‌های ایدئولوژیکی در گفتمان‌های سیاسی. *بحران پژوهی جهان اسلام*، ۳(۱)، ۱۱۶-۱۰۱.
- دستمالی، محمد علی و بابایی، محمد. (۱۴۰۲). نقش احزاب ملی‌گرای ترک و اثرگذاری آنان در انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۲۳ ترکیه. *مطالعات سیاسی بین‌النهرین*، ۲(۳)، ۴۰۵-۴۱۹.
- کریمی فرد، حسین، افشاری، یونس و رحیمی، علی. (۱۳۹۶). تبیین سیاست خارجی ترکیه با تأکید بر نظریه جیمز روزنا (۲۰۰۳-۲۰۱۷). *بحران پژوهی جهان اسلام*، ۴(۳)، ۷۱-۱۰۲.

منابع انگلیسی

- Anderson, B. (2016). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. United Kingdom: Verso Books.
- Gerim, G. (2023). *Far-Right Nationalist Politics in Turkey: Division of the Nationalist Camp between the MHP and the Good Party*. In Routledge Handbook of Non-Violent Extremism (pp. 273-287). Routledge.
- Gürpınar, D. (2022). *Allies: The AKP-MHP Coalition and the Defense Intellectuals. In Apparatchiks and Ideologues in Islamist Turkey: The Intellectual Order of Islamism and Populism (pp. 103-120)*. Cham: Springer International Publishing.
- Hobsbawm, E. J. (2014). *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Huntington, S. (2016). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. (n.p.): CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Kedourie, E. (2023). *Nationalism: Nationalism: Rabindranath Tagore Reflects on Patriotism*. United Kingdom: Prabhat Prakashan.
- Kelkitli, F. A. (2024). The Foreign Policy Behaviour of the Nationalist Action Party in Türkiye: Aspirations, Actions, and Limitations. *Comparative Southeast European Studies*, 72(3), 283-304.
- Kıdal, A. O. (2020). *Continuity and change in the ideology of the Nationalist Action Party (MHP), 1965-2015: from Alparslan Türkeş to Devlet Bahçeli* (Doctoral dissertation, Bilkent Üniversitesi (Turkey)).
- Kohn, H. (2017). *The Idea of Nationalism: A Study in Its Origins and Background*. United Kingdom: Taylor & Francis.

Kurtoglu Eskisar, G. M., & Durmuslar, T. (2023). Responses of far right parties to refugees in hybrid regimes: the case of MHP in Turkey. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(5), 1229-1250.

Nationalist Movement Party (2024). *Nationalist Movement Party official website*. MHP. https://www.mhp.org.tr/mhp_dil.php?dil=en

Opçin-Kıdal, A. (2024). *Turkey's Nationalist Action Party: Ideas and Practices*. Taylor & Francis.

Smith, P. A. D., Smith, A. (2013). *Nationalism and Modernism*. United Kingdom: Taylor & Francis.

Van Dijk, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & society*, 4(2), 249-283.

Van Dijk, T. A. (1997). The study of discourse. *Discourse as structure and process*, 1(34), 703-52.

Translated References to English

Athari, S. A., & Valizadeh Meidani, R. (2019). Analysis of the Intellectual Principles of the Turkish National Movement Party's Behavior towards the Islamic Republic of Iran. *Journal of Political Knowledge*, 15(2), 297-316. **[In Persian]**

Basarati, A. (2016). A Study of Ideological Polarization in Political Discourses. *Crisis Studies of the Islamic World*, 3(1), 101-116. **[In Persian]**

Dastmali, M. A., & Babaei, M. (2023). The Role of Turkish Nationalist Parties and their Influence in the 2023 Presidential Election in Turkey. *Mesopotamian Political Studies*, 2(3), 405-419. **[In Persian]**

Karimifard, H., afshari, Y. and Rahimi, A. (2017). Explaining Turkish Foreign Policy by Emphasizing on the Rosenau Theory (2003-2017). *Crisis Studies of the Islamic World*, 4(3), 71-102. **[In Persian]**